

Zamek biskupi w Prabutach wzniesiono na wysokim przesmyku między dwoma jeziorami, Liwieniec na zachodzie i Młyńskie na wschodzie (obecnie zasypane).

Jeziora łączył kanał zwany Młynówką istniejący jeszcze obecnie. Teren wzgórza przeznaczony „pod zamek” charakteryzował się bardzo dobrymi naturalnymi warunkami obronnymi ze stromymi zboczami opadającymi w kierunku jeziora Liwieniec, jedynie od wschodu i południowego-wschodu w obniżeniu terenu przekopano głęboką fosę, oddzielając w ten sposób zamek od miasta.

Budowę murowanego zamku jako rezydencji biskupów pomezzańskich rozpoczęto w 1276 r. a zakończono zapewne dopiero około 1345 r., gdyż pod tą datą jest on wzmiankowany jako „Risenburg castro nostro”, gdzie są przygotowywane i podpisywane oficjalne dokumenty biskupów. W budowie zamku uczestniczyli znani nam muratorzy katedry kwidzyńskiej Rupertus i Johannes.

Zamek wzniesiono na planie otwartego od wschodu trapezu. Tworzyły go trzy skrzydła: północne, zachodnie (stanowiące podstawę trapezu) i południowe, natomiast od strony wschodniej (miasta) znajdowały się fosa i wysoki mur z dwiema narożnymi wieżami i bramą pośrodku. Zabudowę otaczał wewnętrzny mur obronny z wieżami w narożach, odległy od skrzydła zachodniego około 12 m a od obwodu zewnętrznego kolejne 15 m. Pierścień zewnętrzny łączył się z fortyfikacjami miasta i biegł skłonem wzniesienia od strony jeziora Liwieniec. Zapewne z narożnika skrzydeł północnego i zachodniego w kierunku jeziora Liwieniec prowadził ganek wsparty na kilku filarach łączący tę zabudowę z Gdaniskiem, czyli wieżą ostatecznej obrony pełniącą również funkcję higieniczno-latrynową.

Na zamek prowadziły dwa wjazdy, jeden od strony wschodniej przez bramę w murze, drugi natomiast od strony południowej bądź przez skrzydło południowe, bądź też po jego wschodniej stronie bezpośrednio na dziedziniec zamkowy. Taki wygląd zamku został przedstawiony na rysunkach i akwarelach C. Hennenbergera w 1595 r., A. Boota w 1627 r. i Ch. Hartknocha w 1684 r. Wiarygodność ukazanej na nich architektury zamku będziemy mogli skonfrontować z uzyskanymi wynikami prowadzonych od 2004 r. badań archeologiczno-architektonicznych. Na ich podstawie i zachowanych reliktyw piwnic skrzydeł

północnego, zachodniego i południowego możemy stwierdzić, że skrzydło północne miało około 10 m szerokości w obrysie zewnętrznym i zapewne ponad 30 m długości. Piwnice o sklepieniach kolebkowych miały ponad 2,2 m wysokości i 6,8 m szerokości. Nie jest wykluczone, że nad piwnicą narożną północną wznosiła się wieża spinająca skrzydła północne i zachodnie.

W skrzydle zachodnim o szerokości około 9,5 m i długości około 30 m znajdowały się pierwotnie dwie piwnice ze sklepieniami krzyżowo-żebrowymi wspierającymi się na dwóch potężnych filarach w każdej. Szerokość tych piwnic dochodziła do 6,65 m, długość do 13,2 m a wysokość do 2,3 m. Jak możemy przypuszczać na podstawie grubości murów w piwnicach i rozmiarach filarów oba skrzydła miały co najmniej trzy kondygnacje naziemne i piwnice. Skrzydło południowe o zbliżonej szerokości było najdłuższe, gdyż przekraczało 36 m. Między skrzydłem północnym, południowym i zachodnim po wschodniej stronie znajdował się wybrukowany dziedziniec zamkowy o powierzchni około 10 arów.

Po zachodniej stronie skrzydła zachodniego usytuowane było międzymurze z wybrukowaną nawierzchnią i ukształtowanym rynsztokiem wzdłuż muru obronnego odprowadzającym wody opadowe z tej części zamku. W narożniku zachodnim wewnętrznego muru obronnego wznosiła się potężna wieża, obok której umieszczono przepust wodny łączący się ze wspomnianym rynsztokiem. Wieża ta na wyższej kondygnacji mogła łączyć się gankiem ze skrzydłem południowym.

Zamek prabucki przechodził różne koleje losu, nie szczędziły go wojny i pożary. Już w 1414 r. został złupiony i częściowo spalony w trakcie tzw. wojny głodowej przez wojska Władysława Jagiełły. W 1422 r. sytuacja powtórzyła się, kiedy to wojska królewskie znowu opanowały miasto i zamek grabiąc go i podpalając. Lata świetności przypadają na początek XVI w. tj. lata panowania biskupa Hioba von Dobeneck. Wówczas kwitło w nim życie kulturalne i naukowe a bogato wyposażone komnaty wzbudzały zachwyt i podziw licznych znakomitych gości przebywających na nim, jak chociażby Jan Dantyszek, książę Piotr zu Dohna, humanista Erazm Stulor i wielu innych.

Po sekularyzacji zakonu zamek stał się jedną z wielu rezydencji księcia pruskiego a później

siedzibą Hauptmana. W nim toczyły się liczne rozmowy i rokowania w czasie wojen polsko-szwedzkich oraz zjazdy książąt pruskich. Taki stan trwał do kwietnia 1688 r., kiedy to zamek został podpalony przez parobka. Ogień prócz zabudowy zamkowej strawił również znaczną część miasta. Odbudową objęto jedynie niektóre budynki gospodarcze, podczas gdy właściwe skrzydła zamku rozebrano lub przebudowano umieszczając w nich koszary wojskowe, lazaret i spichrze wojskowe.

Ostateczną zagładę zamku spowodował pożar w październiku 1787 r., po którym odbudowano jedynie nieliczne budynki wojskowe, na fundamentach skrzydła południowego i częściowo północnego i zachodniego. W trakcie dotychczasowych badań znaleziono liczne fragmenty naczyń kuchennych, kafli piecowych garnkowych i płycinowych pokrytych zieloną glazurą z głębokimi reliefami roślinnymi, geometrycznymi i figuralnymi oraz wędzidła końskie.

Prowadzone prace budowlano-konserwatorskie mają zabezpieczyć odsłonięte mury przed wpływem warunków atmosferycznych oraz uczytelnić zarysy odkrywanych budynków w poziomie parteru zabudowy zamkowej. Konieczne jest przystąpienie do renowacji lica murów obronnych obu obwodów zewnętrznego i wewnętrznego, gdyż obecny ich stan może grozić katastrofą budowlaną. W ciągu najbliższych kilku lat możliwe jest odsłonięcie relikwów znacznej części zabudowy średniowiecznego zamku biskupiego, zabezpieczenie ich i uczytelnienie w terenie stwarzając w ten sposób archeologiczno-architektoniczną trwałą ruinę ukazującą wielkość i rozplanowanie rezydencji biskupów pomezzańskich.

Autor: dr Antoni J. Pawłowski

Zamek Biskupów Pomezzańskich

Zamek Biskupów Pomezzańskich

Zamek Biskupów Pomezzańskich

Podziel się:

- [Click to share on Twitter \(Opens in new window\)](#)
- [Click to share on Facebook \(Opens in new window\)](#)
- [Click to share on Pinterest \(Opens in new window\)](#)